

PHILIP C. JOHNSON'IN MİMARİ TASARIMLARI ÜZERİNE “MODERN” VE “POSTMODERN” SÜREKLİLİĞİ AÇISINDAN BİR YORUM

An Interpretation of Philip C. Johnson's Architectural Designs with respect to the Continuity between “Modern” and “Postmodern”

Alperen AK ^{1*}

¹ Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü-Mimarlık Anabilim Dalı, Alperen AK, 07000, Antalya, Türkiye, Orcid No: 0000-0001-5093-0837

Makale Bilgisi

Makale Geçmişi:

Geliş	18.03.2022
Düzeltilme	12.06.2022
Kabul	13.06.2022

Anahtar Kelimeler:

Modern
Postmodern
Mimarlık
Pop Sanat
Philip Johnson
Uluslararası Üslup

ÖZ

Philip Cortelyou Johnson, Modern ve Postmodern mimari dönemleri içerisinde, küratör, felsefeci, tarihçi ve mimar kimlikleri ile farklı rollerde öne çıkmaktadır. Johnson bu dönemler içerisinde mimarlık sahnesinin en yeni mimari akım ve düşüncelerini ilk benimseyenlerden biri olmuştur. Modern mimarlığın savunucusu konumunda “İnsan ve çevre için tutarlı ve anlamlı katkılar üreten” bir mimar olarak tanınırken, ilerleyen süreç içerisinde “aykırı” kişiliği nedeniyle dönem içerisinde kalıplaşmış fikirlerin dışına çıkmaya çalışmıştır. Bu yönü Johnson’ın “Her mevsimin adamı” olarak anılmasına neden olmuştur. Bu çalışmada Johnson’ın söz konusu dönemler içerisinde farklı anlayışlarla ortaya koyduğu mimari tasarımları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Philip Johnson mimari dönemler içerisinde gelişen yeniliklere her daim açık olmuş ve bu aşamada mimari tasarımlarını “yenilik için yenilik” çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda net ve radikal bir anlayışa sahip olmayan Philip Johnson’ın mimari anlayışının ve gücünün tartışılması ve Modern – Postmodern sürekliliği açısından yorumlanması hedeflenmiştir.

Article Info

Article History:

Received	18.03.2022
Revised	12.06.2022
Accepted	13.06.2022

Keywords:

Modern
Postmodern
Architecture
Pop Art
Philip Johnson
International Style

ABSTRACT

Philip Cortelyou Johnson stands out in different roles during the modern and postmodern architectural periods with his identities as curator, philosopher, historian and architect. During these periods, Johnson was one of the first to adopt the latest architectural movements and ideas of the architectural scene. While he was recognized as an architect who “produced consistent and meaningful contributions for people and the environment” as an advocate of modern architecture, he tried to get out of stereotypes during the period due to his “contrary” personality in the following period. This aspect led to Johnson being referred to as “Man of all seasons”. In this study, the architectural designs of Johnson, which he put forward with different understandings during the mentioned periods, were evaluated comparatively. Philip Johnson has always been open to innovations that develop during architectural periods and at this stage he has carried out his architectural designs within the framework of “innovation for innovation”. In this respect, it is aimed to discuss the architectural understanding and power of Philip Johnson, who does not have a clear and radical understanding, and to interpret it in terms of modern - postmodern continuity.

* Corresponding author.

1. GİRİŞ

Mimarlık alanında altmış yıllık kariyeri boyunca farklı dönemler ve farklı fikirler doğrultusunda tasarımları şekillenen, Philip Johnson kadar etkili olabilen çok az sayıda mimar vardır. Değişen ve sürekli gelişen dönemlerde farklı kimliklerle felsefeci, tarihçi, yazar ve küratör kimliği ile öne çıkan Philip Johnson 1906 yılında Cleveland’da doğmuş ve aileden gelen mirasın sahibi olmuştur ([Filler, 1994](#)). Harvard’daki eğitimi sonrasında felsefe ve tarih alanlarında yoğunlaştığı gibi 1940’lara kadar akademik alanda yazar olarak tanınmıştır. Philip Johnson için mimari pratik, kendisi için tercih edilebilecek en son alanda yer alırken otuz altı yaşında kendisi için yapmış olduğu bir ev ile uygulama alanına yani mimarlık hayatına giriş yapmıştır. Mimari ifadesinde, dönemler içerisinde Miesvari Modernizmden, tüketilen Postmodernizme, dramatik ve farklı üslup dönüşümleri yaşamıştır. Dönemler içerisinde, “Yeniye savunan tarihçi, popülist seçkin bir elçi, özgünlüğü olmayan bir dahi, ütöpic bir fırsatçı olarak nitelendirilmiştir.” ([Schulz, 2005](#); [Wagner, 2019](#)).

Johnson kariyerinin ilk basamağında, yirmili yaşlarında New York’ta bulunan Modern Sanatlar Müzesi’ne küratör olarak katılıp mimarlık bölümünü kurmuştur. Johnson’ın bu dönemde en önemli katkılarından biri çağdaş mimarının temsilcileri Walter Gropius, Mies van der Rohe ve Le Corbusier’in yanı sıra, Frank Lloyd Wright’ın çalışmalarını müze ortamında sergilemesidir. Bu sayede Amerikalılara o dönem içerisinde yapılmış olan çağdaş mimarının ne olduğu hakkında ipuçları vermiştir. Henry Russell Hitchcock, Alfred Barr ile 1932’de hazırladıkları “Modern Mimarlık: Uluslararası Üslup Sergisi” dönemin mimarisini Uluslararası Stil çatısı altında birleştirerek Amerika’ya başarılı bir şekilde tanıtmıştır. Modern Mimari ve Uluslararası Üslubu tanıtmaya üzerine Amerikalılar, Johnson’ı “Mimarlık tarihinin en parlak ve yetenekli genç otoritesi” ([Schulz, 2005](#)) olarak nitelendirmişlerdir ([Hauptman, 1992](#); [Filler, 1994](#); [Wagner, 2019](#)).

Johnson, 1950’li yıllarda tasarımcı olarak kariyerine ciddi bir şekilde başlamıştır. Bir küratör olarak her ne kadar Modern Dönem içerisinde son derece yenilikçi bir sicili bulunsa da başkaları tarafından farklı mimarların eserlerine yönelen bağımlı bir mimar olarak anılmıştır ([Tigerman, 1996](#)). Bu durum üzerine açıklamayı, 1949 yılındaki Cam Ev’de, New Canaan’da kendisi için tasarladığı konutun tamamlanmasından kısa bir süre sonra yazdığı bir makalede açık bir şekilde yapmıştır. Orada, Mies’in Fransworth Evi’ndeki sistemi ve yaptığı planları inceledikten sonra, cam duvarlı ve saydam bir ev fikrinin olduğunu kabul etmiştir. Cam Ev her ne olsa da saydam bir şekilde tasarlanmış ve doğa ile iç içe şekillenmiş sistemi ile takdir edilen

bir yapı ve Modern Mimari Dönemin Uluslararası Üslubunu yansıtan bir mekân birliğidir. Johnson, her ne kadar aykırı bir kişilik olarak görünse de aslında dünyanın haklı bir şekilde onurlandırdığı birçok binanın tasarımından sorumlu bir mimardır ([Hesse, 2000](#)).

Philip Johnson 1960'lı yıllarda tasarlamış olduğu müzelerde Modern Dönemin malzemeleri olarak bilinen cam ve çeliği daha geri planda tutmuştur. Johnson aykırı kişiliği nedeniyle Modern Dönem içerisinde “biçim, işlevi izler” görüşünün tersine, Postmodern Dönem içerisinde mimarlığın ihtişamını biçimsel nitelikler üzerinde aramıştır ([Tigerman, 1996](#)). Bu dönem içerisinde Johnson geçmişten gelen mimari unsurları (sütun, geçitler, tonozlar, ızgaralar vb.) değerlendirerek en bilinen eserlerinden olan AT&T binasında kullanmıştır ([Filler, 1994](#)).

2005 yılında 98 yaşında ölümünden bu yana, yaşamış olduğu Modern ve Postmodern Dönemler içerisinde Philip Johnson'ın tasarımları ve anlayışı tekrar tartışılmaya başlanmıştır. Son dönemlerdeki eleştiriler, Johnson'ın Modern Dönem ve çağdaş mimarinin gelişimi üzerindeki gerçek etkisinin ve Modern Dönem içerisinde anılırken anlayışının değişmesinin değerlendirilmesi üzerinde odaklanmış durumdadır ([Filler, 1994](#)). Bu bağlamda çalışma kapsamında Johnson'ın, Modern ve Postmodern Dönem içerisindeki tasarlamış olduğu eserler ele alınmıştır. Yöntem olarak dönemler içerisindeki anlayışları üzerinden en belirgin tasarımları ele alınmış ve bu tasarımlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda, tasarımları üzerinden, dönemler içerisindeki farklı anlayışları benimsemesine rağmen neden anılan ve bu kadar bilinen bir mimar olduğu tartışılmıştır.

2. MODERN DÖNEM İÇERİSİNDE PHILIP C. JOHNSON

19. yüzyıldaki tarihsel seçmeci ve dekorasyona ağırlık veren mimari anlayışa karşı oluşmaya başlayan Modern Mimarlık Dönemi; akılcı ve işlevsel tasarımlar oluşturmayı ön planda tutan bir anlayışla 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Modern Dönemin öncülerinin yapılan tasarımlarda genel anlayışları, biçimin işlevi takip ettiği, gereksiz süslemelerden kaçınıldığı ve mimaride hacime önem verildiği tasarımlar olarak ortaya çıkmıştır. 1920'lerin sonuna doğru Almanya, Hollanda ve Fransa gibi ülkelerde en baskın mimari anlayış olmuştur. İlerleyen süreç içerisinde Avrupa'nın birçok ülkesi ve Amerika'da bu mimari anlayış doğrultusunda tasarımlar verilmeye başlanmıştır ([Kuban, 2018](#)). Modern Mimarinin Amerika'ya tanıtılmasındaki en önemli kişilerden birisi New York'ta o dönem Modern Sanatlar Müzesi küratörlüğü yapan Philip Johnson'dır. Dönemin öncüleri olarak Le Corbusier, Walter Gropius, Frank L. Wright, Mies van der Rohe; Philip Johnson'ın küratörlüğünü yaptığı müzede

tasarımlarını sergilemişler ve Modern Mimarinin Amerika'ya tanıtılması açısından Johnson başta olmak üzere önemli rol oynamışlardır ([Matthews, 1994](#)). Bu dönemlerin sonrasında Philip Johnson'ın, Uluslararası Üslup çerçevesinde tasarlamış olduğu Cam Ev, Modern Döneme dair vermiş olduğu en önemli eseridir.

2.1. Moma'da "Uluslararası Stil: 1922'den Beri Mimarlık" Sergisi (1932/New York)

1930'larda New York'taki Modern Sanat Müzesi, Modern Mimarlığın tanımlanması ve Amerika'da tanıtılması açısından önemli bir rol oynamıştır. 1932 yılına kadar dönemin önemli eserlerine ve mimarlarına ev sahipliği yapan Modern Mimarlık Sergisi, bu dönemi takip eden Amerikan Mimarisinin dönüşümüne önemli bir katkı sağlamıştır ([Matthews, 1994](#)). Henry Russell Hitchcock, Alfred Barr ve Philip Johnson'dan oluşan küratör ve tarihçi grubu dönemin mimarisini tek bir çita altında Uluslararası Stil olarak değerlendirmiştir ([Hauptman, 1996](#)).

Bu dönem içerisinde New Mexico'da John Gaw Meen, Güneybatı geleneksel mimari tarzına dayalı bir sistem geliştirmekteydi. Pueblo Revival tarzı, sanat ve zanaatın yerel yapım yöntemlerini yok saymaması ve gereksiz süslerin mimariden kaldırılması adına önemlidir. Aynı zamanda, bu süreçte daha özgün ve işlevsel bir biçimde çalışan Frank Lloyd Wright, Arizona Çölü ile Ocotillo San Marcos Çölü'ndeki kayalık ve kurak bölgeler üzerinde çevre ile ilişkili projeleri geliştirmiştir ([Matthews, 1994](#)). Wright bu iki proje ile bölgesellik ve Modernizmin ilişkisini göstermiştir.

Aynı yıl, Henry Russel Hitchcock, o yıl yayınlanan kitabında (Modern Mimarlık, Romantizm ve Yeniden Entegrasyon), "Günümüz mimarlığında aklımızda açık bir şekilde yer eden temel soru, teknik ve estetik anlatımın arasındaki ilişkidir" düşüncesi ile Avrupa'nın Modern Dönemine dair temel üslubu Amerika'ya tanıtmaya ve aktarmaya çalışmıştır ([Matthews, 1994](#)). Hitchcock, dönem içerisinde New York'taki Modern Sanat Müzesi'nin ilk direktörü Alfred Barr ve ortak arkadaşları Philip Johnson ile dönemin mimari anlayışı ve temel üsluba dair çalışmalar yapmışlardır. Johnson 24 yaşında Harvard'dan tarih ve felsefe alanından mezun olduktan sonra Hitchcock ve Barr sayesinde Modern Mimari ile tanışmıştır ([Matthews, 1994](#); [Hauptman, 1996](#)).

Alfred Barr'ın Modern Sanat Müzesi'nin amacı, Amerikan halkına daha önce erişilemeyen bir sanat türünü tanıtmaktı. Barr, müzenin kapsamını geleneksel çizim, resim ve heykel gösteriminin ötesinde genişletmekte kararlıydı. Johnson işte bu noktada Barr'ın ana amacı olan Modern Döneme dair sanat eserlerini de tanıtabilmesi için ona yardımcı oldu. Dönem içerisinde yaptığı çalışmalarla dikkat çeken Johnson, Hitchcock'un desteği ile 1932

yılında Modern Mimarlık: Uluslararası Sergi başlıklı ilk mimari serginin küratörlüğünü yapmıştır. Johnson daha sonra Hitchcock ile 7 numaralı sergi kataloğunun yazımı için çalışmıştır ([Matthews, 1994](#); [Tigerman, 1996](#)). Ana amaçları Modern Mimarlığın tanıtımı olan iki yazar, 1922'den Bu Yana Mimarlık: Uluslararası Üslup adlı kitapta, Modern Döneme ait olan üslubu belirgin bir şekilde ön planda tutmuşlardır. Bu kitap ile o döneme dair mimari öğretinin temelleri de oluşturulmuştur ([Tigerman, 1996](#)).

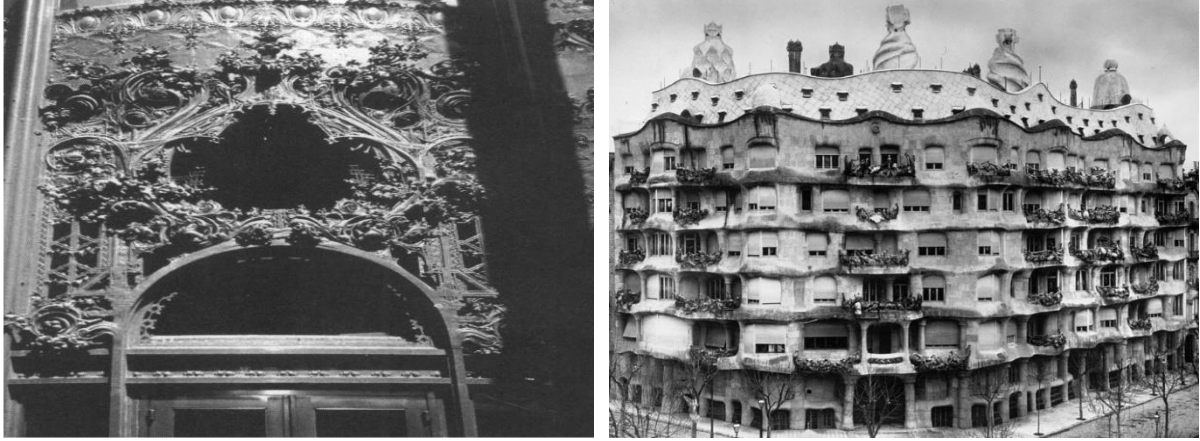
Henry Russell Hitchcock, Philip Johnson ve Alfred Barr'ın sergi planlaması için takip ettikleri bakış açısını anlamak için 1929'da yayınlanan Hitchcock'ın kitabını analiz etmek gerekmektedir. Hitchcock kitabında Amerika'da Richardson, Sullivan ve Wright gibi mimarlar ile Avrupa'da Lutyens, Berlage, Perret, Hoffman ve Behrens gibi mimarların benimsemiş oldukları anlayışlarla bir sonraki neslin mimari anlayışını şekillendirdiğine dikkat çekmiştir ([Matthews, 1994](#)). Dönemin mimari anlayışında “dekoratif süslemeden kaçınılmasının arttığı”, “teknik ve estetik arası ilişkiye” önem verip bu yaklaşımı sergide net bir şekilde ifade etmiştir.

Philip Johnson, dönemin anlayışı çerçevesinde “yeni Modern Mimarlığa dair gelişmeler” ile teknik ve estetiği mimari eserlerinde sentezleyen “yeni öncü” olarak nitelendirdiği mimarları sergi içerisinde tanıtmıştır. Le Corbusier, Walter Gropius, Mies van der Rohe ve Andre Lurcat'ı dönemin mimari anlayışının liderleri olarak belirlemiştir ([Matthews, 1994](#)). Yeni öncüler dönemin mimari anlayışında mimari kütle değerlerinin ötesinde mimari hacme daha fazla önem vermişlerdir. Yüzeylerin zenginliği ve çeşitliliği yerine, mimaride süsü reddedip uygulamada dekorasyonu kaldırmışlardır. Ayrıca yeni öncüler dönem içerisinde teknik ve estetiği bütünleştirerek Uluslararası Üsluba dair çalışmaları geliştirmişlerdir ([Tigerman, 1996](#)).

Hitchcock, Johnson ve Barr, Modern Mimari dönemin anlayışını ön planda tutarak aynı dönem içerisinde bu anlayış doğrultusunda çalışmayan mimarlara dair ön yargılarını açık bir şekilde belirtmişlerdir. Luis Sullivan'a mimaride dekorasyonu ve süslemeyi tasarımlarında kullandığı için tepkili bir şekilde yaklaşmışlardır. Sergi içerisinde bir diğer tepki konusu ise Art Nouveau'dur. Gaudi'nin tasarımları, Art Nouveau'yu bir fiyasko olarak değerlendirmişler ve aynı zamanda Voysey ve Mackintosh'u “stil eklektizmi” ile suçlamışlardır ([Matthews, 1994](#)) ([Şekil 1](#)).

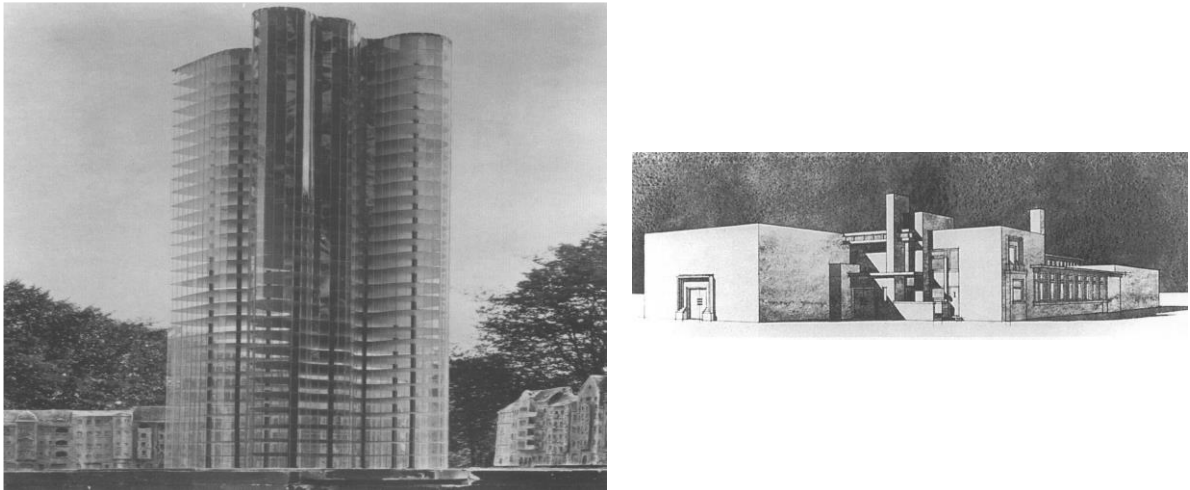
Hitchcock ve Johnson'ın Yeni Öncüler olarak tanımladığı mimarlar üzerindeki eleştirileri, dönemin mimari anlayışının daha da aydınlatılmasına katkı sağlamıştır. “Tamamen sindirilememiş kübist bir mimari deneme” yapmakla Jacobus Johannes Pieter Oud'u eleştirmişlerdir. Mies van der Rohe'nin 1921'deki cam gökdeleninin teknik gelişiminde

“olağanüstü bir güç” sergilediğini, “Yeni Geleneğin anıtsallığından ve Ekspresyonistlerin kristal planlamasından” etkilendiğini belirtmişlerdir (Matthews, 1994) (Şekil 2). Bu eleştirilerle birlikte öncülük yapacak olan mimarların yeni mimari arayışlar içinde olduklarını ve bu bağlamda ilerlediklerini göstermeye çalışmışlardır.

Şekil 1. Solda L.Sullivan, Carson Pirie Scott Store, 1899 girişi; sağda Gaudi, Casa Mila (Matheww, 1994).

Figure 1. Left side L.Sullivan, Carson Pirie Scott Store, 1899 Entry; right side Gaudi, Casa Mila (Matheww, 1994).

Şekil 2. Solda Mies van der Rohe, Cam Gökdelen; sağda J.J. Oud, Fabrika Projesi Modeli (Matheww, 1994).

Figure 2. Left side Mies van der Rohe, Glass Building Project; right side J.J. Oud, Factory Project Model (Matheww, 1994).

Hicthcock ve Johnson, 1930 ve 1931 yıllarında Avrupa’ya yaptıkları gezilerde Modern Mimari ve bu bağlamda gösterilen tasarımlara göre, 1932’de Modern Sanat Müzesi’nde

sergilenecek ideal modelleri aramışlardır. Johnson müzede sergilenecek eserleri ve öncü olarak değerlendirdikleri mimarları, Uluslararası Üslup (The International Style) adlı kitabında tanımladığı ilkeler doğrultusunda Modern Mimarlığa dair;

1. Mimaride hacime vurgu,
2. Mimaride simetrinin reddedilmesi,
3. Malzeme ve uygulamanın gerçek zarafetine ve uygulamada dekorun reddine vurgu yapmıştır ([Matthews, 1994](#)).

Mimarlık eleştirmeni Peter Blake'in belirttiği üzere Modern Mimariye belirlenmiş olan ilkelerin çatısı altında 20. yüzyıl Amerikan mimarlığına katkısı yadsınamaz. Sergi, Modern Amerikan Mimarisinin "Richardson'dan Sullivan'a, Sullivan'dan Frank Lloyd Wright'a gelişimi ve Modern Mimarinin tanıtımına katkısı açısından önemli bir sergidir" ([Matthews, 1994](#)). Bu dönem içerisinde Philip Johnson Modern Mimarlığın savunuculuğunu yapmaya devam etmiştir.

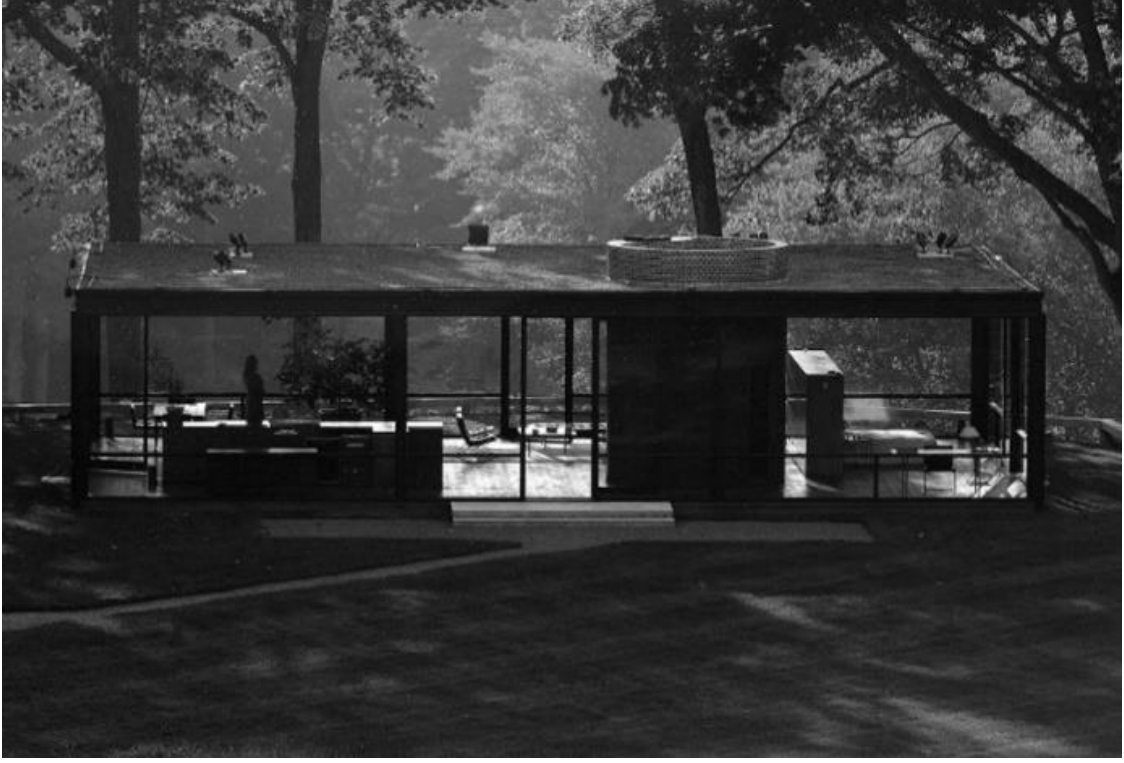
2.2. Cam Ev (1949/New Canaan)

20. yüzyıl Modern Dönemi içerisinde Uluslararası Üslubun (The International Style) konut mimarisine uygulanmasında Cam Ev, barındırmış olduğu malzemeleri, detaylarındaki kurgusu ve doğa ile bütünleşmiş yapısıyla Modern Mimarlık tarihinde önemli bir yere sahiptir ([Schulz, 2005](#)). Mies'in mimariye kazandırmış olduğu çelik ve cam ile inşa edilen konut, sade ve saydamlık konsepti doğrultusunda tasarlanan rasyonel formu ile Philip Johnson'ın en önemli eseridir ([Hesse, 2000](#)).

Yapı 1949 yılında tamamlandığı gibi Johnson'ın 2005 yılına kadar kullanmış olduğu konuttur. Cam Ev, temelde çelik çerçeve ve camın kullanıldığı bir dikdörtgenden ibarettir ([Şekil 3](#)). Manzaraya hâkim, yüksek ve ormanlık bir tepe üzerinde yer alan, gölete çıkma yapmış ve doğa ile bütünleşmiş bir pavyon olarak da tanımlanabilir. Cam Ev yapılmış olduğu sistem doğrultusunda Miesvari tasarımı ile Fransworth Evi'nin izlerini de taşımaktadır. Fakat her şeye rağmen kendi sistemi içerisinde modern anlamda tarzıyla farklılık yaratan Johnson için ikonik bir konut olmayı başarmıştır ([Lewis ve O'connor, 1994](#)).

102 m²'lik bir alan içerisinde şekillenmiş olan konut, dikdörtgen hacmi içerisinde 8 adet I profil çelik ile taşınmaktadır. Plan şeması incelendiği zaman saydam sistem içerisindeki şeffaflığı bozan tuğladan oluşturulmuş silindirik bir mekân dikkat çekmektedir. Masif, silindirik bu kütle içerisinde duş, klozet ve lavabodan oluşan bir banyo çözümlenmiştir. Saydam ve yalın

kütle planına bakıldığında mobilyalar ile desteklenerek birimlerin kesin bir düzende yerleştiği görülmektedir. Halı evin merkezinde yer alan oturma odasının alanını tanımlarken, yemek masası ve tezgâh mutfak alanını tanımlamaktadır. Yaşama mekânlarına dönük olan banyo arkasındaki şömine, mekân algısını güçlendiren bir değere sahiptir. En özel alan olarak tanımlanabilecek olan yatak odası oturma odasından bir dolap ile ayrılmaktadır.

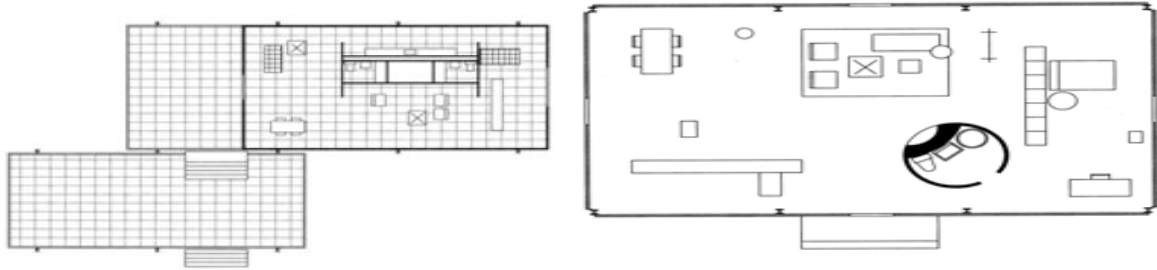

Şekil 3. Philip Johnson, Cam Ev, 1949, New Canaan ([Wikiland, 2019](#)).

Figure 3. Philip Johnson, Glass House, 1949, New Canaan ([Wikiland, 2019](#)).

Cam Ev'in en önemli özelliklerinden bir tanesi içeride hiçbir ayırıcı duvar kullanılmamasıdır. Evi büyük bir odaya dönüştüren yalın ve saydam hacim, yapıldığı yıldaki konutlardan oldukça farklıdır. Evin içerisinde mobilyaların kesin bir şekilde belirlemiş olduğu alanlar saydam kütle sayesinde sürekli değişen çevre ve peyzajla farklı kontrastlık sağlamaktadır. Evin içerisinde ve dışında kullanıcılarına sürekli olarak katmanlaşmış ve değişken imajları beraberinde getirerek yapıyı arazi ile bütünleşik olarak yaşatmaktadır. Banyo haricinde şeffaflığı etkileyen bir unsur olmadığı için konut içerisinde günün her saatinde güneşten faydalanılmakta ve manzara ile bütünleşmiş yapısı sayesinde konut içerisinde her alanda doğa ile iç içe yaşanmaktadır.

Dönem içerisinde Cam Ev yapılışı itibari ile sürekli olarak Fransworth evi ile karşılaştırılmış ve Johnson'ın, Mies'den etkilendiği üzere birçok eleştiri almıştır. Johnson ise böyle bir durum karşısında bundan şikâyetçi olmamış ve kendi yayınlamış olduğu makalesinde bu durumu açıklarken: “Cam Ev’de biçimsel yaklaşım oldukça açık. Mies Van der Rohe ve ben, nasıl tamamı cam bir evin yapılabileceği konusunda tartıştık ve ikimiz de bir tasarım gerçekleştirdik. Tabi ki Mies’inki öncüydü. Cam Ev, biçimsel olarak Mies Van der Rohe, Malevich, Pantheon, İngiliz bahçeleri, Romantik akım ve 19. yüzyılın asimetrisi. Başka bir deyişle, bütün bu öğeler burada birbirine karıştırılmış fakat yapı tarihi bir dokunuşla modernin işlenişi, basit bir küp.” şeklinde anlatmıştır. Evi tasarlamadan önce Fransworth Evi’nin plan şemasını ve sistemini incelemiş, bu doğrultuda bir cam ev tasarlama fikri edindiğini kabul etmiştir ([Şekil 4](#)). Johnson’ın makalesinin amacı bu durumu açıklamaktan ziyade, hissettiği etkilerin tek bir kaynaktan çok daha fazla olduğu, Modern Dönem ve Fransworth Evi ile sınırlı olmadığıdır. Yapılaşmada mekân kurgusu ve biçimlenme her ne kadar benzer görünse de ilke olarak farklı altyapı içermektedir. Plan sisteminde Rus Kasimir Malevich ve cephelerinde Theo Van Doesburg’dan ilham aldığı da belirtmiştir ([Lewis ve O’connor, 1994](#)).

Şekil 4. Solda Mies’in Fransworth Evi planı; sağda Johnson’ın Cam Ev planı ([Islakoğlu ve Tümer, 2005](#)).

Figure 4. Left side Mies’s Fransworth House Floor plan; right side Johnson’s Glass House Floor plan ([Islakoğlu ve Tümer, 2005](#))

Fransworth Evi ve Cam Ev ele alındığı zaman Cam Ev’in mekânların şekillenmesi ve bölümlenmesi açısından daha minimal bir formda olduğu görülmektedir. En net şekilde incelenecek mekânlardan bir tanesi ıslak hacim için Fransworth Evi’nde kendi içerisinde bölmeli iken Cam Ev’de daha tekil bir hacimde yer almaktadır. Fransworth Evi ve Cam Ev’de cephe tasarım sistemindeki farklılık asimetrik denge üzerinde yatmaktadır. Fransworth Evi içerisinde açık, yarı açık ve kapalı mekânlarla kurgulanmış olan asimetrik denge cephede de asimetrik olarak şekillenmiştir. Cam Ev’de ise silindirik masif hacim ile asimetrik olarak kurgulanmış olan plan ve Fransworth Evi’nde cephelerdeki asimetri, Johnson’ın evinde

minimuma indirgenmiş ve cephede ortaya yerleştirilen giriş kapısı ile simetri yakalanmıştır (Islakoğlu ve Tümer, 2005) (Şekil 5).

Şekil 5. Solda Mies'in Fransworth Evi; sağda Johnson'ın Cam Evi (Islakoğlu ve Tümer, 2005).
Figure 5. Left side Mies's Fransworth House; right side Johnson's Glass House (Islakoğlu ve Tümer, 2005).

Her iki yapının da en önemli özelliği tüm cephelerinde izlenebilen çeliğin yataydaki çizgisel hatlarıdır. Bu sayede karşıdan bakıldığında zemin düzlemi ve çatı çizgisi her cephesinde kendini göstermiştir. Cepheler üzerindeki dikey olan çelik çizgisel hatlar ise hem Cam Ev'in taşıyıcı sistemini göstermekte hem de sistemin cephesini üç parçaya ayırarak simetrik bir düzen oluşturmaktadır. Materyallerin kullanımı ve cephelerindeki izlenen yalınlığı ile oldukça minimal bir konut olan Cam Ev'in, genel görüntüsü renk kullanımı açısından da incelendiğinde cam ve taşıyıcı üzerindeki yatay ve düşey çizgiler gri iken; çatı üzerinden çıkan silindirik hacim kırmızı renkli tuğlalardan oluşmaktadır (Islakoğlu ve Tümer, 2005). Her ne kadar sistemin altyapısına bakılırsa kurgusu benzer olsa da bu bağlamda da Fransworth Evi'nden farklı olduğu anlaşılabilir. Kurgulanan ev Modern Dönemin altyapısı açısından önemli temeller içermektedir. Philip Johnson, her ne olursa olsun Uluslararası Üslubu tasarım diline yansıtır, teknik ve estetik arasındaki ilişkiyi kurgulayarak kayda değer bir konut tasarlamıştır. Modern Mimari anlayışının en net şekilde görüldüğü yapısı hiç şüphesiz ki Cam Evi'dir.

3. POSTMODERN DÖNEM İÇERİSİNDE PHILIP C. JOHNSON

Uluslararası Üslubun benimsemiş olduğu fonksiyonalizme ve sıkıcı standart biçimlerine karşı şekillenen Postmodern Dönem, Modern Dönemin tam tersine geleneksel seçmeci ve dekoratif öğelerin kullanıldığı bir dönem olarak ortaya çıkmıştır. 1950'li yıllarda Modern Dönemin önemli malzemelerinden cam ve çelik kullanımının yoğunlaştığı görülürken, Johnson tasarlamış olduğu müzelerde tam tersine cam ve çelik kullanımını geri planda tutarak

tasarımlarını gerçekleştirmiştir. Bu dönemin devamında New York AT&T Binası tasarımı ile Johnson Postmodern Döneme dair en önemli tasarımını gerçekleştirmiş ve bu tasarım Postmodern Mimari anlayışının temsili olmuştur ([Kuban, 2018](#)).

3.1. Philip C. Johnson'ın Sanat Müzesi Tasarımları (1950-1964)

Modern Mimarlık sahnesinde cam ve çelikten oluşan mimari eserler 1960'lı yıllarda oldukça artmaya başlamıştır. Bu bağlamda Philip Johnson kariyerinin ilerleyen sürecinde tasarımlarında metalik görüntü oluşumlarını reddetmeye ve camı daha geri planda tuttuğu eserler vermeye başlamıştır ([Johnson, 1961](#)). Munson-Williams-Proctor Sanat Müzesi, Philip Johnson'ın 1950'ler sonrasında Uluslararası Üsluptan sıkılmaya başladığını gösteren üç müzesinden bir tanesidir. Bu anlayış doğrultusunda tasarımlarını gerçekleştirdiği diğer iki eseri 1958'deki Amon Carter Batı Sanat Müzesi ve 1964'teki Sheldon Sanat Müzesi'dir ([Carder, 2019](#)).

1960 yılında New York'ta tamamlanan Munson-Williams-Proctor Sanat Müzesi merkezi galeri boşluğundan ışık alan, etrafı sergi odaları ile çevrili bir sisteme sahiptir ([Şekil 6](#)). Galeriye bakan odaların çevrelediği kare tasarıma sahip olan sanat müzesi, odalarında herhangi bir pencere bulunmamaktadır. Johnson tasarlamış olduğu sanat müzesinin anıtsal ve sert geometrisini yumuşatmak üzere etrafı ağaçlarla çevrili bir peyzaj düzenlemesi yapmıştır. Philip Johnson plandaki tasarımsal sistemi ortadaki galeri etrafında misafirlerini yönlendirecek şekilde oluşturmuş ve misafirleri her sergi bölümünde dolaştıracak şekilde periyodik bir düzen hazırlamıştır. Kapalı bir kutu olarak tasarladığı sistemde cam ve çeliği kullanmaktan kaçınıp, yapıda malzeme olarak granit ve bronzu tercih etmiştir. Johnson bu tasarımını, "Açık plan ve iyi malzemeler; en iyi planlarımdan biri, aslında en iyi binalarımdan biri" olarak ifade etmiştir. Philip Johnson tasarlamış olduğu müze ile Uluslararası Üslubun benimsemiş olduğu mimari anlayıştan uzaklaştığının ilk hareketini göstermiştir. Tasarladığı müzede kullanmış olduğu opak taş kaplı duvarlı, granit ve bronz kaplama gibi dekoratif malzemeler ile tasarımdaki denge ve simetri, klasik döneme dair arayışlarının olduğunu göstermektedir ([Carder, 2019](#); [Pascucci, 2019](#); [Johnson, 1961](#)).

Philip Johnson'ın Musson-Williams-Proctor Sanat Müzesi'ndeki tasarımı sonrası Uluslararası Üsluptan uzaklaşması, kemerli cepheleri ve konturlu mimarisi ile dikkat çeken Teksas'taki Amon Carter Batı Sanat Müzesi'nde de devam etmiştir. Müzede, ilk müze tasarımında olduğu gibi malzeme olarak cam ve çeliği ön planda tutmazken; Batı Sanat

Müzesi'nde beyaz kireçtaşı kaplamasını kullanmıştır ([Şekil 7](#)). Tıpkı o dönemdeki diğer müze tasarımında olduğu gibi plan düzleminde de camı malzeme olarak kemerli cephenin gerisinde tutmuştur ([Carder, 2019](#)).

Şekil 6. Philip Johnson, Munson-Williams-Proctor Sanat Müzesi solda dış, sağda iç görseli ([Pascucci, 2019](#)).

Figure 6. Philip Johnson, Munson-Williams-Proctor Art Museum; exterior on the left, interior on the right ([Pascucci, 2019](#)).

Şekil 7. Philip Johnson, Amon Carter Batı Sanat Müzesi dış cephesi ([Stoller, 1961](#)).

Figure 7. Philip Johnson, Amon Carter Western Art Museum exterior ([Stoller, 1961](#)).

1958 yılında tasarımı yapmış olduğu Sheldon Sanat Müzesi'nde tıpkı Batı Sanat Müzesi gibi kemerli ve beyaz kireçtaşı kaplı yapısı ile klasik döneme göndermeler yapmaktadır. Anıtsal

kemerlerin ön planda tutulduğu tasarımda, merkezdeki galeri boyunca kemerler devam etmekte ve iç tavanı enine bölümlere ayırmaktadır (Şekil 8). Bu tasarımları ile Johnson'ın, neoklasik dönem tipolojisine ilgisinin giderek arttığı gözlenmektedir. Yapmış olduğu müze tasarımları, dönem içerisinde Modernizmin sıradanlığının reddi olarak ortaya çıkan neo-formalizmin habercisi olmuştur (Johnson, 1961).

Şekil 8. Philip Johnson, Sheldon Sanat Müzesi, solda dış görsel, sağda iç görsel (Sheldon, 2019).

Figure 8. Philip Johnson, Sheldon Art Museum, left side exterior, right interior (Sheldon, 2019).

Philip Johnson'ın, 1950 ve 1964 yılları arasında tasarlamış olduğu bu üç müzede, Uluslararası Üslup çerçevesinde benimsemiş olduğu cam kutu inşa etme fikrini geri planda tuttuğu ve klasik döneme dair arayışlarda olduğu görülmektedir (Johnson, 1961). Genel kapsamda üç müze tasarımında da simetrik bir hacim ve anıtsal kemerlerin bulunduğu görülmektedir. İlk başlarda dekorasyonun Modern Mimari uygulamadan reddini savunurken, gelişen süreç içerisinde tasarımlarında dekoratif malzemeleri kullanmaya başlamıştır. Bu bağlamda dönem içerisinde eskiden Modern Mimari anlayışında olan bir kişilikten başka bir kişiliğe büründüğü ve klasik döneme dair ilgisinin arttığı görülmektedir. Müzelerde cam ve çeliği geri planda tutan Philip Johnson, bu dönem içerisinde klasik döneme gönderme yapacak biçimde kütlelerin daha baskın olduğu kemerli kapalı yapıları tasarlamaktadır.

3.2. Postmodern Dönemin İlk Uygulamalarından AT&T Binası (Sony Binası-1984)

Modernizm ve fonksiyonalizm adı altında yapılan tasarımların standartlaşan biçimleri ile dönemin sonlarına doğru mimari tasarımlara seçmeci bir yaklaşım getirilmiştir. Seçmeci bir yaklaşıma dayanan Postmodernizm dönemin Uluslararası Üslubunun giderek sıkıcı hale gelen monotonlaşmasına karşı çıkışın baskınlaşmaya başladığı bir yaklaşımdır. Akımın en önemli

temsilcilerinden Robert Venturi ve mimaride biçimsel vurguyu ön planda tutan Philip Johnson, Paul Rudolph ve Pei gibi mimarlar dönemin enternasyonal stilinin benimsemiş olduğu işlevselci yaklaşıma karşı geçmiş ve gelecek tavırlarla ilişki kurabilmişlerdir. Uluslararası Üslubun tam tersine tarihi birikime büyük önem veren Philip Johnson gibi mimarlar, üsluplar arası seçmeci anlayışta tasarımlar oluşturmuşlardır ([Kuban, 2018](#)).

Modern Sanatlar Müzesi katılımları ve Mies ile yapmış oldukları Seagram binası ile Amerika'nın önde gelen Modernistlerinden biri olarak bilinen Philip Johnson, Modernin işlevselciliğini sorgulamış ve tarihi formları da içerisinde barındırdığı AT&T binasını tasarlamıştır. AT&T binası, Rönesans dönemi İtalyan, on yedinci yüzyıl İngiltere ve on dokuzuncu yüzyıl Amerikan mimarisinden farklı biçimsel seçmecelerle oluşturulmuş bir tasarım olarak Postmodern dönemin en önemli temsili eserlerinden bir tanesi olarak kabul görmüştür ([Davidson, 2017](#)) ([Şekil 9](#)).

Şekil 9. Philip Johnson, New York AT&T Binası, dış görselleri ([Langdon, 2019](#)).

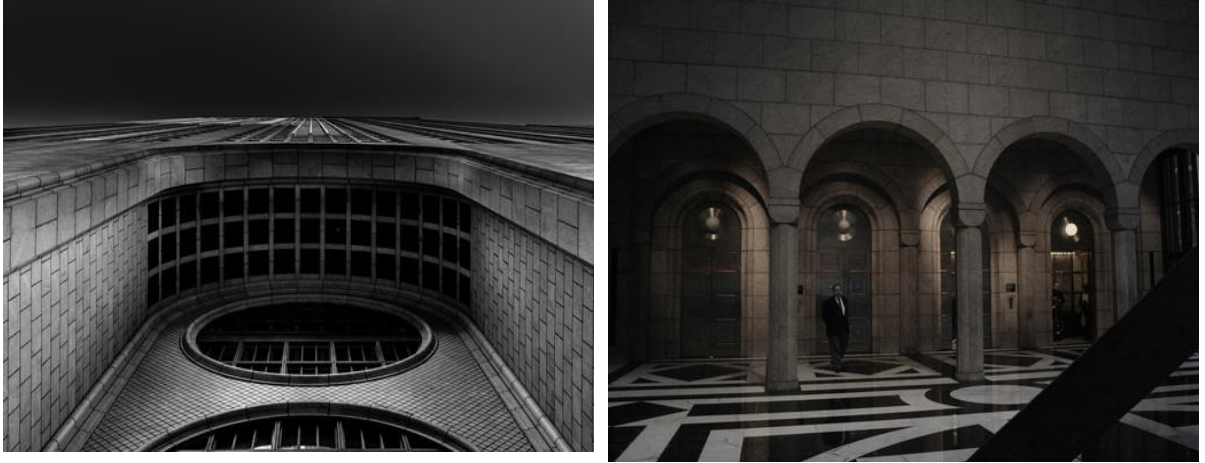
Figure 9. Philip Johnson, New York AT&T Building, exterior ([Langdon, 2019](#)).

Binanın Postmodern Döneme dair en ikonik olan özelliği tepe noktasında “Chippendale Top” olsa da dönemin biçimsel yaklaşımını binanın üzerinde gösteren en önemli yerlerden bir tanesi girişteki yükseltilmiş sütunlarıdır ([Şekil 10](#)). Bu kısımda cadde üzerinden misafirleri alan yükselen bir giriş portiko, İtalyan mimarisini çağrıştıran biçimiyle bina girişinde şekillenmiştir. Caddeye bakan giriş bölümü, yedi kat yükselen kemerli dairesel bir motif ve kapının üzerindeki devasa büyüklükte bir pencere ile birleşmiştir ([Davidson, 2017](#)) ([Şekil 11](#)). Yapının giriş revakına inen sütunlar, aslında geri planda kalan Modern Dönemin önemli malzemesi olan çelik

kullanılarak yapılmıştır. Fakat çelik Modern Dönemden farklı olarak üzeri granit levhalarla kaplanmış ve geri planda tutulmuştur. Sütunlarda kullanılmasının yanı sıra bina genel taşıyıcısında kullanılan çelik, bina yüzeyini yüksekliği boyunca kaplayan monolitik taş blokların arkasında kalmaktadır ([Langdon, 2019](#)).

Şekil 10. AT&T Binası Gökdelenin Tepe Noktası “Chippendale Top” ([Langdon, 2019](#)).
Figure 10. AT&T Building Skyscraper Peak “Chippendale Top” ([Langdon, 2019](#)).

Şekil 11. Philip Johnson, New York AT&T Binası, girişi ([Langdon, 2019](#)).
Figure 11. Philip Johnson, New York AT&T Building, building entrance ([Langdon, 2019](#)).

AT&T binası yapımı tamamlanınca Postmodern akım üzerine Amerikan mimarisinde önemli bir yankı uyandırmıştır ([Davidson, 2017](#)). 1979 yılında Philip Johnson bir röportajında, yapılan binanın Amerikan mimarisinde üslup ve biçimsel eğilimler adına bir dönüm noktası olacağını belirtmiştir. Bu mimari yaklaşımla beraber tüketime yönelik yeni bir çağın başladığının habercisi konumunda yer almıştır. Bu bağlamda Postmodernizm, Amerikan

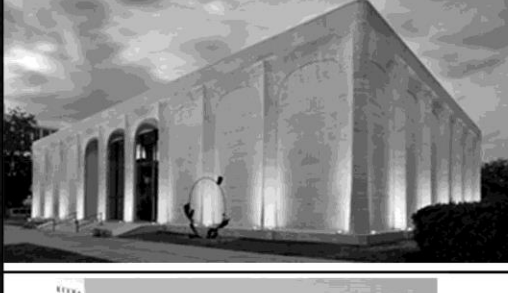

mimarisinde tarihsel öğelere dayanan kapitalizme hitap eden popülist bir hareket olarak anılmıştır ([Langdon, 2019](#)).

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Philip Johnson, Harvard Üniversitesi'nden tarihçi olarak mezun olmasına karşın dönemler içerisinde tasarım ve mimarlık adına farklı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Avrupa'da yapmış olduğu gezilerle birlikte mimarlığa dair ilgisinin artması, mimarlık kariyerine başlamasında etken olmuştur. Alfred Barr ve Henry-Russel Hitchcock ile çalışmalar gerçekleştirmiş, 1932 yılında Uluslararası Üslup Sergisi'nde yapmış olduğu küratörlükle Mies van der Rohe, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright, Walter Gropius gibi öncü mimarların eserlerini sergilemiştir. Küratörlüğünü yapmış olduğu sergi, dönemin Modern Mimarisinin Amerika'ya tanıtılması açısından önemlidir. Bu bağlamda Hitchcock ve Barr ile birlikte Johnson, Uluslararası Üsluba dair “dekorasyonun reddedilmesi, mimari hacme verilen önemin artması ve simetrisinin reddedilmesi” üzerine dikkat çekmiş ve Modern Mimarinin savunucusu konumunda dönemin anlayışını açık bir şekilde ortaya koymuştur. İlerleyen süreçte Uluslararası Üslup anlayışı doğrultusunda tasarladığı Cam Ev, Philip Johnson'ın mimari uygulama alanına girdiği ve Modern Mimarlık adına verdiği önemli eserlerinden bir tanesidir. Bu bağlamda Philip Johnson, Modern Dönem içerisinde “İnsan ve çevre için tutarlı ve anlamlı katkılar üreten” ([Filler, 1994](#)) bir mimar olarak anılmıştır.

Johnson için “sıkıcı olmak affedilmez bir suç” şeklinde nitelendiren Lamster, ([Wagner, 2019](#)) mimarın fikri ve ifade şeklindeki sürekli değişimin sebebinin niteliktedir ki; Johnson, 1950'li yıllarda Uluslararası Üslup çerçevesinde verilen eserlerin artması üzerine farklı arayışların içerisine girmiştir. Modern Mimarinin önemli malzemelerinden cam ve çeliğin bu dönemler içerisinde çok fazla kullanılması ve monotonlaşması Johnson'ın o dönemler içerisinde tasarlamış olduğu üç müzesinde de bu malzemeleri geri planda tutmasına neden olmuştur. Tasarlamış olduğu müzelerde girişin arkasına gizlenen cam ve çelik strüktür Johnson'ın yeni arayışlara girdiğinin göstergesidir. Modern Mimarinin giderek monotonlaşan yapısı Lamster'ın da belirttiği üzere Johnson'a göre sıkıcı olmaya başlaması, Johnson'ın Postmodern harekete ilgisinin artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Postmodern Dönemin temsili olan AT&T binası ile Johnson aykırı kişiliğini bir kez daha sahneye çıkarmıştır. Yapmış olduğu gökdelen ile İtalyan mimarisini çağrıştıran öğeleri başarılı bir şekilde kullanması Postmodern Dönemin anlayışına hızlı bir şekilde uyum sağladığının göstergesi olmuştur.

Altmış yıllık kariyerinde tarihçi, küratör ve mimar gibi farklı rollerde karşımıza çıkan Philip Johnson'ın, aykırı kişiliği sebebiyledir ki farklı dönemlerin anlayışına uyum sağlayabilen bir kişiliğe sahip olduğu görülmektedir. Johnson Postmodern ve Modern Dönemlerin tarihsel sürekliliği içerisinde farklı anlayışları herkesten önce benimsemiş ve her ne kadar radikal bir süreç izleyememiş olsa bile hala önemli eserleri ile tartışma konusu olabilen, yaşadığı dönemde mimarlık kuramı ve pratiğini de etkilemiş bir küratör ve tasarımcıdır. Modern Mimari dönem içerisinde yapmış olduğu çalışmalar ile Amerikan mimarisine katkı sağlamıştır. İlerleyen süreçte ise Modern Döneme dair kalıplaşmış fikirlerin dışına çıkmış, Postmodern Dönem içerisinde dönemin temsilcisi olabilecek nitelikte eserler vermiştir. Bu yönü ile [Filler \(1994\)](#) tarafından “Her mevsimin adamı” olarak nitelendirilmiştir. Modern Dönemde Cam evde yapının oluşumu ve tasarım kriterleri kapsamında dönemin altyapısını bu tasarımda hissettirmektedir. Postmodern Dönemle birlikte tasarım anlayışındaki farklılaşma ve yapının oluşumundaki kriterler ile döneme uyum sağladığı görülmektedir. Philip Johnson genel bir çerçevede değerlendirmek gerekirse Modern ve Postmodern Dönem arasındaki tasarımları ile iki dönem arasında bir köprü görevi üstlendiği görülmektedir ([Şekil 12](#)). Philip Johnson her ne kadar mimari tasarımlarını radikal bir anlayış doğrultusunda verememiş olsa da Modern ve Postmodern Dönemler arasında önemli bir mimar olarak anılması fikirleriyle döneminin mimarlık ortamını etkileyen ve mimarlık literatüründe yer edinebilen güçlü bir tasarımcı olduğunun göstergesidir. Modern ve Postmodern Dönemler içerisinde değişen anlayışlar ile ortaya koyduğu süreklilik Johnson'a 20. yüzyıl mimarlığı içerisinde özgün bir konum kazandırmaktadır.

Dönem		YAPILAR	AÇIKLAMA
MODERN DÖNEM	New Canaan, 1949		Cam evin doğa ile bütünleşmiş yapısı, dönem içerisinde kullanılan malzemelerdeki benzerlik, hacim içerisindeki mekânların bölümlenmesi açısından minimal bir formda oluşması modern dönemin altyapısı açısından önemli temeller içermektedir.
POSTMODERN DÖNEM	Utica NY, 1960		Munson-Williams-Proctor Sanat Müzesi kapalı bir sistemde cam ve çelikten kaçınarak kurgulanmakla birlikte kendi dolaşım alanını sağlayacak bir biçimde plan şeması ile tasarlanmıştır. Johnson için uluslararası üsluptan uzaklaşmanın ilk eseri olarak sayılmaktadır.
	Texas, 1961		Amon Carter Batı Sanat Müzesi'nde Johnson cam ve çelikten yine uzak olacak bir biçimde kütlenin katı duruşunu ön planda tutarak bir tasarım ortaya koymaktadır. Yapıda cam baskın olmayacak şekilde cephede kemerlerin arkasında tutulmaktadır.
	Lincoln, 1963		Sheldon Sanat Müzesi'nde Johnson klasik döneme göndermeler yapmaktadır. Müzedeki yapılaşma diğer müzelere benzer bir sistemde klasik döneme dair arayışların temsillerini içermektedir.
	New York, 1984		AT&T binası kütle girişindeki sütunları, monolitik taş kaplama arkasında tutulan çelik sistem, tasarımda etkilenilen biçimsel yapı ile postmodern dönemin en önemli temsilcilerinden olmaktadır.

Şekil 12. Modern ve postmodern dönemde Philip Johnson'ın tasarımları
Figure 12. Philip Johnson's designs in the modern and postmodern era

KAYNAKLAR

- Carder, J.N., 2019. Philip Johnson and the Art Museum. Dumbarton Oaks Art, Nature, Scholarship. <https://www.doaks.org/resources/philip-johnson/the-munson-williams-proctor-museum-of-art> (Erişim Tarihi, 27.12.2019).
- Davidson, J., 2017. The AT&T Building faces yet another questionable makeover. New York Media.
- Filler, M., 1994. Prince of the City. New York Review of Books, Vol. XLII (9): 46-51.
- Hauptman, J., 1996. Philip Johnson: MoMa's Form Giver, MoMa, (22): 20-24.
- Hesse, M., 2000, Moderne und Klassik. Kunstzitat und Kunstbewußtsein bei Philip Johnson. Zeitschrift für Kunstgeschichte, (63): 372-386.
- Islakoğlu, P. M., Tümer, G., 2005. Mimarlıkta Minimalizm. Ege Mimarlık Dergisi, Vol. 3 (55): 17-19.
- Johnson, P., 1961. Philip Johnson. Sheldon Art Gallery, Vol. 7: 3-8.
- Kuban, D., 2018. Mimarlık Kavramları-Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş, YEM Yayınları, p. 114.
- Langdon, D., 2019. AD Classics: AT&T Building/Philip Johnson and John Bruege. <https://www.archdaily.com/611169/ad-classics-at-and-t-building-philip-johnson-and-john-bruege> (Erişim Tarihi, 25.12.2019).
- Lewis, H., O'connor, J., 1994. Philip Johnson The Architect in His Own Words. Rizzoli International Publication, p. 208.
- Matthews, H., 1994. The Promotion of Modern Architecture by The Museum of Modern Art in The 1930's. Journal of Design History, Vol. 7 (1): 43-59.
- Pascucci, D., 2014. AD Classics: Munson-Williams-Proctor Arts Institute / Philip Johnson. <https://www.archdaily.com/492133/ad-classics-munson-williams-proctor-arts-institute-philip-johnson> (Erişim Tarihi, 25.12.2019).
- Schulz, F., 2005. Philip Johnson (1906-2005). Journal of The Society of Architectural Historians, (4): 587-590.
- Sheldon, 2019. Sheldon Museum or Art <https://sheldonartmuseum.org/renting-sheldon-museum-of-art> (Erişim Tarihi, 23.12.2019).
- Stoller, E., 1961. Philip Johnson, Amon Carter Museum of Western Art, Forth Worth, Texas <https://www.sfmoma.org/artwork/2004.70/> (Erişim Tarihi, 23.12.2019).
- Tigerman, S., 1996. Philip Johnson at 90: Some Problems of Autonomy in the 20th Century. Architecture of New York, (90): 48-49.
- Wagner, K., 2019. Philip Johnson and The Birth of Corporate Starchitecture. The Nation.
- Wikiland, 1019. "A Glass House". https://www.wikiwand.com/pt/Philip_Johnson (Erişim Tarihi, 21.12.2019).